

TYTTÖNÄ POIKIEN LUVATUSSA MAASSA

Liisa-Maria Nitovuori

Vuoden 2002 syksyllä Teknillisen korkeakoulun naisopiskelijoiden järjestö Teekkaritytöt ry. palkkasi minut kirjoittamaan historiikkinsa, joka myöhemmin vuonna 2003 julkaistiin nimellä *Rakkaat teekkarisiskot*. Saapuessani Otaniemeen tunsin teekkarikulttuuria pintapuolisesti. Jäynät ja teekkarilehdet olivat minulle tuttuja, mutta että naisnäkökulmaa? Vähän pintaa rapsuttamalla teekkarikulttuuri alkoi paljastaa minulle monimuotoisuuttaan. Tutustuin naisteekkareihin kyselyn, haastattelujen ja teekkarilehtien kautta ja huomasin, että sukupuoli on aina pohdituttanut heitä. Jollekulle sukupuoli oli rasite, toinen taas hyötyi siitä. Yksi nautti miehiltä saadusta huomiosta, toinen poikien reilusta ja reippasta seurasta. Myös jo pitkään naisteekkarit olivat kokoontuneet yhteen oman yhdistyksen tai ystäväpiirin merkeissä. Teekkarikulttuurin kokonaisuudessa naisten oma toiminta on kenties ollut pienimuotoista ja näkymätöntäkin. Silti se on ollut tuota kokonaisuutta rikastuttavaa ja yksilöille merkityksellistä.

Pidin ja pidän aihetta tärkeänä – ja ääretömän laajana. Kirjaa varten tehtiin kysely, johon saapui yhteensä 363 vastausta. Kyselyn laajuuden vuoksi minun oli mahdotonta käsitellä koko aineistoa, ja kirjaan valikoitui noin sadan vastauksen aineisto. Haastatteluja tehtiin kaikkiaan kymmenen. Teekkarilehdet¹ käytiin läpi systemaattisesti, ja lopulliseen aineistoon päätyi 106 lehtien numeroa. Esimerkiksi pöytäkirja-aineistoa ei sen sijaan ollut juuri käytettävissä, joten aivan perinteinen historiikkikirjoitus ei olisi edes onnistunut. Aineisto on tällaisena kuitenkin monipuolinen ja kiinnostava. Enemmän kuin yleistyksiä halusin nostaa siitä esiin yksilöllisiä tarinoita ja niiden moninaisuutta. Kulttuurin- ja naistutkimuksen keinoja hyödyntäen etsin tarinoista toistuvia teemoja ja tulkitsin niitä. Tärkein näistä teemoista on sukupuoli ja sen merkitykset. Niinpä kirjasta tulikin paitsi teekkarityttöjärjestöjen historiaa, myös avautua teekkarityttöjen kult-

tuuriin laajemminkin. Lopputulemana voisi lyhyesti sanoa, että teekkarityttökulttuuria on olemassa! Sukupuoli on naisteekkareille merkityksellinen, joskin hyvin vaihtelevilla tavoilla.

TEKNIIKAN SUKUPUOLI

Ensimmäinen kiinnostava seikka naisteekkareissa on heidän vähyytensä. Teknis-tieteellisellä alalla on jatkuvasti tilastoissa akateemisista aloista pienin naisopiskelijoiden osuus, 20–25 prosenttia. Lahjakkuudesta ei selittävää eroa ole löydetty. On pohdittu, olisiko syytä lähdeittävä etsimään jo peruskoulusta ja opettajien ja oppilaanohjaajien välittämistä asenteista.² Näkisin merkitystä myös kulttuurin tekniikalle antamalla merkityksillä. Länsimaisessa ajattelussa tekniikka on määritelty maskuliiniseksi: se on abstraktia, rationaalista sekä luontoa muokkaavaa ja

hallitsevaa. Naiseuden symbolimerkitykset ovat pikemminkin vastakkaisia. Dikotominen tiedekäsitys on uuden ajan tuotteita ja tukee sitä, että myös mies ja nainen nähdään edellä mainittuun tapaan kiteytyneinä vastinpareina.³ Meidän olemisemme ja elämistemme vaikuttavat tasa-arvoisemmilta kuin vaikkapa 1930-luvun naisten, mutta samat pohdinnat jatkuvat edelleen. Esim. teekkarien vappulehdet ilmentävät kaksinapaista sukupuolijattelua ja ylläpitävät miehistä valtaa⁴. Myös ns. 'hyvä jätkä' on teekkari-kulttuurissa arvonimi, johon sisältyy nais-sukupuolen häivyttämisen vaatimus⁵. Nämä ovat esimerkkejä siitä, kuinka näkyvät ja arvostetut teekkarikulttuurin osat käsittelevät sukupuolta.

Standardina tekniikassa on siis toiminut mies. Joukkoon luovunut nainen on alkuun ollut pioneeri, myöhemminkin useimmilla teknisillä aloilla vähemmistön edustaja. Ensimmäiset naiset tulivat silloiseen Suomen polyteknilliseen opistoon jo 1880-luvun taitteessa. Ensimmäinen valmistunut oli arkkitehti Signe Hornborg vuonna 1890. Pitkään kyse olikin nimenomaan arkkitehteistä, kenties siksi, että arkkitehtuuri edusti taidetta ja kodin piiriä.⁶ Myös kemian tekniikka on vetänyt naisia puoleensa jo varhain, samoin konetekniikan tekstiililinja, joka siirtyi 1970-luvulla Tampereelle.

POIKIEN KANSSA: SILMÄTIKKU JA RUMILUS?

Naisteekkarin arki on miesenemmistön ympäröimänä olemista. Tästäkin syystä sukupuoli on aiheuttanut reagointia puolin ja toisin, kuten Sanna⁷ toteaa kyselyvastauksessaan.

– *Koska Otaniemessä on niin paljon sinkkumiehiä ja niin vähän naisia, on selvää, että tyttöjä kohdellaan eri tavalla. Koskaan opiskeluaikojen jälkeen en ole saanut niin paljon flirttailua ym.* (Sanna, tuotantotalous, 1990-luku)

Kyselyn perusteella miehiltä saatu huomio ei määriyt haitaksi, mutta silmätikku-astemastakin löytyy kuvauksia. Seuraava lainaus kuvaa ensimmäisen naispuolisen puunjalostajateekkarin, Erna-Tia Erjaksen, kokemuksia:

– *Ensin tunsin itseni kovasti orvoksi istuessani ainoana naisena luennolla joutuen epähienon tuijotuksen uhriksi, mutta kun pojat nyt väbitellen ovat sulattaneet sen tosiasian, että kuuluun heidän joukkoonsa, niin bameet kuin minulla onkin, ovat he kovasti mukavia. Eikä enää tarvitse hätkähtää kesken luentoa kuuluvia huomautuksia 'Missäs se nainen on!' (Nimim. Jaqueline, *Teekkarit* 4–5/1945)*

Mies- ja naisteekkarin suhde näyttäytykin tietyllä tapaa jännitteisenä. Useille kyselyvastaajille heteroseksuaalinen jännite oli nimenomaan opiskeluaikojen piristävä tekijä. Varsin moni onkin löytänyt puolisonsa TKK:lta, mikä on nuorten aikuisten yhteisössä luonnollistakin. Monet kehuvat TKK:n miehiä myös positiivisesta huomiosta, kuten kohtelaisuudesta, ovien avaamisesta tai muusta sellaisesta, toisaalta myös toverillisuudesta.

Kuva poikateekkarin suhtautumisesta naispuolisiin lajitovereihinsa on myös jossain määrin ristiriitainen, eivätkä kaikki kokemukset ole myönteisiä. Mielenkiintoisia katkelmia sukupuolten sodasta teekkaripiireissä löytyy teekkarilehdistä kautta aikojen. Niissä pääsee esiin stereotyyppinen kuva naisteekkarista epänaissellisenä. Näin kirjoitetaan *Otabuuto*-lehden yleisönosastolla:

– *Teekkarityttö --- on joko täydellinen lauta, jolla on naama kuin nuijittu pibvi, tai sitten teekkarityttö painaa noin 150 kiloa, jolla on sian kasvot ja rasvaiset hiukset. --- Jokainen sika muistuttavakin teekkarityttö luulee olevansa teekkaripoikien ibailun kohde, vaikka totuus on RUMA, RUMEMPI, TEEKKARITYTTÖ.* (Nimim. Ruma, rumempi, teekkarityttö, *Otabuuto* 21/1983)

Samoilla yleisönosastoilla teekkarinaiset ovat osallistuneet keskusteluun ja antaneet

kritiikkiä myös poikateekkareille. Osin kyse lienee raa'asta ja seksistisestä huumorista, joka on tyypillistä osalle teekkarikulttuuria – tämä osa vain sattuu olemaan erityisen legitiimi⁸. Niinpä sitä ei voi sivuuttaa olankohautuksella. Kiinnostavaksi nämä keskustellut naisteekkarien ”miehekkyydestä” tekee myös se, että ne vahvistavat ja uusintavat tekniikan maskuliinisuutta.

Poikien kanssa toimiminen on kuitenkin Otaniemen kaltaisessa yhteisössä työille tosiasia, ja sujuu voittopuolisesti hyvin. Yksi tärkeä yhteiselön näyttäjä on teekkarien vilkas järjestötoiminta. Naiset ovat toimineet teekkariyhteisössä lukumääränsä nähden hyvinkin aktiivisesti, mutta TKY:n, kiltojen ja osakuntien korkeisiin asemiin on naisten ollut vaikea päästä.⁹ Pioneerihenkä ja huumorintajua on vaadittu niiltä naisilta, jotka ensimmäisinä lähtivät mukaan kiltojensa toimintaan. Ensimmäinen naispuolinen rakennusinsinööri Terttu Raveala kuvaa muisteluisaan ainokaisasemaansa:

– *Siiirryttyäni insinööripuolelle [arkkitehti-osastolta] pojat kyllä alussa, se myönnettäköön, yrittivät karkottaa uutta tulokasta jonkostaan pelastaakseen IK:n maineen Polusteekin ainoana akattomana kiltana. --- Hätäpäissään kaverit sitten yrittivät turvautua ns. ’uhmien juttujen’ kertomiseen. Eivätpä ne sitä sentään viitsineet jatkaa, kun ubri ei punastunut, itkenyt eikä juossut kertomaan mammalle. Pian pojat sitten tuntuivatkin kerta kaikkiaan unohtavan, että erään kurssitoverin kinttuja verbosi hame... (Terttu Raveala, Teekkari 1/1954)*

Nykyteekkarityttö toimii killoissa ja muissa yhdistyksissä lopulta osin samoista lähtökohdista käsin. Kuten Eeva-Leena Aitonniemi¹⁰ toteaa, aktiivisuus järjestöissä on tapa karistaa feminiinisyden tuomaa negatiivista leimaa. Toisaalta teekkarikulttuuri monine muotoineen myös antaa naisille itselleen paljon, myös oppia miesten kanssa toimimisesta, mitä pidettiin myöhemmän työelämän kannalta hyödyllisenä. Toki se tuottaa myös aihetta sukupuoli-identiteet-

tipohdintoihin. Osa teekkarinaisista onkin tästä syystä kaivannut toimintaa, johon osallistuisi vain naisia.

NAISTEKKARIEN YHTEENLIITTYMIÄ

Naisteekkarijärjestöjen syntyäikoihin 1930-luvun alussa teekkarius oli vahva yhtenäinen kulttuuri, jonka kehoon oli tärkeää kantaa kortensa.¹¹ Naiselle vain tehtävä oli selvästi vaikeampi. Naisuus ja teekkarius sopivat ylipäänsä hankalasti yhteen. Toisaalta ylioppilaselämän muodot olivat sellaisia, ettei varhainen naisteekkari välttämättä pitänyt niitä itselleen sopivina. Teekkarien juhlat olivat jo tuolloin melkoisen kosteita, mitä vuonna 1932 tapahtunut kieltolain kumoaminen kenties korosti.¹² Naisten mahdollisuus osallistua tällaiseen ilonpitoon oli rajallinen. Ajan porvarillisen ideologian mukaisesti naiselle kuului pikemminkin moraalinvartijan rooli.¹³ Tässä tilanteessa naisteekkarien oma toiminta oli keino kanavoida naisten teekkaritusta sekä antaa hyväksytyjä keinoja toimia yhteisön jäsenenä. Naisten itsensä kannalta toimintaan on epäilemättä motivoinut myös se, että se on tarjonnut harvalukuisille työille mahdollisuuden tavata toisiaan yli kurssi- ja osastorajojen.

Naisten järjestöistä pitkäikäisimmät perustettiin vuonna 1933, silloin samana vuonna kaksi. Näistä Naisten Klubi (NK) oli yleisyhdistys ja Teekkaritytöt (TT) urheiluseura. Vuonna 1959 nämä yhdistettiin Teekkaritytöt-nimen alle. Teekkarityttöjen toiminta päättyi 1970-luvun alkupuolella ja elvytettiin uudestaan vuonna 2001.

NK:n ja myöhemmin yleisyhdistys TT:n toimintamuodoista tärkeimpiä olivat juhlat, erityisesti vuotuiset Jenkka- ja Valsijuhlat. Ensimmäiset tiedot Jenkkajuhlista ovat vuodelta 1936, ja niitä järjestettiin 1960-luvulle asti, joten kyseessä oli varsin merkittävä teekkariperinne. Jenkkajuhlien ideana oli kesäjuhlamaisuus, ja tilaisuus

sijoittui yleensä maaliskuulle. Valssijuhlat puolestaan olivat iltapukujuhla. Juhlat olivat ulospäin näkyvin osa NK:n ja TT:n toimintaa, monille ainoakin kosketus yhdistykseen. Juhlat siis toisaalta tekivät teekkarityttöjä näkyväksi omassa yhteisössä, toisaalta niiden ympärille kehkeytynyt aktiviteetti piti yhdistyksiä hengissä, opetti organisoitaitoja ja vastuunkantoa.

Muusta NK:n ja TT:n toiminnasta erityistä merkitystä on ollut tyttöjen omalla huoneella. Lönnrotinkadulla sijainneella osakuntatalo Vanhalla Polilla oli Tyttöjen huone, jonne naisopiskelijat saattoivat kokoontua luentojen välillä. Myös Otaniemen uuteen ylioppilaskuntataloon Dipoliin saatiin Tyttöjen huone. Huoneella oli monta erilaista käyttöä, kuten 1960-luvulla TT:n puheenjohtajana toiminut Lea Vikman muistelee:

– Oman huoneen saaminen tyttöjen käyttöön oli tärkeä juttu. Siellä vietettiin ”hyppytunteja”, siellä voi opiskella ja siellä oli myös hyvä vaihtaa mielipiteitä asioista. Se oli iltaisin oiva kokous- ja kurssitila, sillä huoneessa voi järjestää myös tarjoulua ja siellä oli takka. (Kirjallinen tiedonanto Lea Vikmanilta)

Tyttöjen oma huone kohtasi kuitenkin myös kateutta ja vastustusta. Jo Vanhan Polin huone oli ollut väliin muussa käytössä, ja sama kohtalo oli myös vuonna 1966 valmistuneen Dipolin Tyttöjen huoneella, joka otettiin kabinettikäyttöön jo 1969. Jotkut kyselyvastaajat arvioivat, että tämä oli kuolinisku koko Teekkarityttö-yhdistyksen toiminnalle. Konkreettinen fyysinen tila oli luonut naisille myös symbolisesti tilaa. Tyttöjen huoneen myötä katosi paikka, jossa naisverkostoituminen oli mahdollista miesvaltaisessakin yhteisössä. Tarve tähän säilyi kuitenkin, mistä osoituksena ovat mm. myöhemmin monissa killoissa järjestetyt niin sanotut naisten saunat¹⁴.

NK ja TT järjestivät myös monenlaista harrastustoimintaa, ekskursioita ja yleishyödyllisiä aktiviteettejä sekä avustivat kummi-

perheitä. Oma lukunsa oli urheilutoiminta, jota järjesti 1930–50-luvuilla urheiluseura Teekkaritytöt, myöhemmin myös samanniminen yleisyhdistys. 1930-luvun näkökulmasta ei suinkaan ollut itsestäänselvää, että naisetkin harrastaisivat kilpaurheilua. Päinvastoin kilpailemista pidettiin yleensä maskuliinisena ja siihen liitettiin egoismi ja liikarasisus, joita arveltiin naisille vahingollisiksi.¹⁵ Tiina Törnqvist¹⁶ luonnehtiikin Teekkarityttöjen, erityisesti perustajajäsen Berit Björkellin toimintaa urauurtavaksi. Epäilyä ja vastarintaa näkyy myös teekkarilehtien kirjoituksissa. Kilpaurheilu kuitenkin oli ajalle tyyppillistä hyvää teekkarituttua¹⁷, joten tästäkin syystä naiset halusivat siihen osallistua. Oma seura edustikin teekkarereita monissa kansainvälisissäkin kisoissa sekä järjesti myös voimistelua, uuintia, koripalloa ynnä muuta tavalliselle liikunnasta kiinnostuneelle naisteekkarille.

Mitenkään erityisen yhteiskunnallisesti kantaaottavia tai feministisiä järjestöjä NK ja TT eivät olleet, joskin 1960-luvun naisliikkeen nousun siivittämänä järjestettiin muutamia keskustelutilaisuuksia yms. ja asetettiin omia ehdokkaita TKY:n edustajistovaaleihin. Tarve naisten keskinäiseen yhdessäoloon ei ole riippuvainen ajettavasta asiasta. Tarve on myös säilynyt, sillä erilaisia naisten järjestöjä on ollut teekkaripiireissä myös Teekkarityttöjen toiminnan päättymisen ja uudelleenperustamisen välisenä aikana. Esimerkkinä mainittakoon kutsujärjestö Jämerän Naiset, joka syntyi vastineeksi Otaniemen niin sanotuille herraseuroille, Sitsimiesliitolle ja Luolamiehille.

VASTA-ARGUMENTTEJA

Naisteekkarien oma toiminta on joutunut myös kritiikin ja kyseenalaistuksen kohteeksi. TT:n toiminnan alasajajina olivat 1970-luvulla nimenomaan yhdistyksen jäsenet itse. Naiseuden näkyvä korostaminen koettiin

pelkäästään haitalliseksi.¹⁸ Monet akateemis-
set naiset kokivat ajan feminisminkin uraa
jarruttavana¹⁹. Kuten Tiina Salokangas²⁰ to-
teaa, moni nykyisistäkin naisteekkareista ja-
kaa nämä tunteet ja haluaa ikään kuin tehdä
pesäeroa sukupuoleensa. Olli Lagerspetz²¹
puolestaan toteaa, että teekkarinaisen on
edelleen valittava naisidentiteetin ja ammat-
ti-identiteetin väliltä; naiseksi määrittäminen
on negatiivisesti ”leimautumista”.

Osalle naisista naisteekkaritoiminnasta
tulee mieleen feminismi, epäkohtia vastaan
taistelu, mikä puolestaan koetaan turhaksi
ja/tai aggressiiviseksi. Kyselyvastaaja Hen-
riikalla naistoiminta herättää mielikuvia vä-
hempiarvoisesta puuhastelusta.

– *Varokaa nyt saamasta Tupperware-leimaa
otsaanne. Onko tuo nyt vähän vanhanaikainen
idea? --- [M]ielestäni on buono, jos tytöt pyrkivät
profilotumaan sukupuolensa perusteella omaksi
yhteisöksi, se vain eristää heidät valtavirrasta ja
ei auta saamaan yleisempää positiivista huomiota
eikä tukea ajamilleen asioille.* (Henriika, sähkö-
tekniikka, 1990-luku)

Henriikan tekstistä on luettavissa, että
valtavirtaa tekniikassa edustaa edelleen
mies, ja naiseus on (kielteistä tai ainakin
häiritsevää) poikkeusta. Tämä onkin taval-
lisin syy vastustaa teekkarityttötoimintaa,
ja kenties myös syy siihen, että virallinen
järjestötoiminta ei ainakaan aiemmin muo-
dostunut kovin laajamittaiseksi. Kuitenkin
ystävyyssiireissä monet yhdistystoimintaan
osallistumattomatkin ovat löytäneet omat
naisverkostonsa.

TEKKARISIKOJEN YSTÄVYYSSUHTEET

Kyselyaineisto on hyvin rikasta niissä koh-
dissa, joissa kuvataan epävirallisten verkos-
tojen ja ystävyysuhteiden merkitystä. Joil-
lekin valikoitui lähinnä naispuolisia ystäviä
– suuresta poikaenemmistöstä huolimatta.
Tätä voisi pitää osoituksena naisten keski-

näisen kanssakäymisen laadullisesta erilai-
suudesta²². Yksi tärkeä teema on jakami-
nen. Teekkarityöillä on aivan tietyllä tapaa
naisille epätyypillisiä kokemuksia, joita voi
jakaa vain harvojen kanssa. Kyselyvastaaja
kiteyttää:

– *Miesvaltaiseen ammattiin valmistuminen
toi tytöille ihan omia identiteettiongelmia, joita ei
ymmärtänyt kukaan muu yhtä hyvin kuin toi-
nen teekkarityttö.* (Tuija, puunjalostus, 1970-
luku)

Naisten keskinen ystävyys on siis mer-
kinnyt monille naisteekkareille identiteettiä
vahvistavaa kohtaamista. Osalla naisista
ystävyyssuhteet ovat säilyneet opiskeluaiko-
jen jälkeenkin merkittävinä. Kuvataan jopa
intuitiivista ymmärtämistä, joka säilyy läpi
vuosien. Pienelle joukolle naisia on ystä-
väpiiristä ollut myös ammatillista hyötyä.
Ehkäpä hyödyn kokeminen olisi ollut ylei-
sempääkin, jos myös vertaistuki nähtäisiin
konkreettisenä hyötynä. Monet vastaajat
huomauttavat, että työelämä on niin paljon
teekkarintaivalta epätasa-arvoisempaa, että
verkostoitumistaidon hallinta tulee todelli-
seen tarpeeseen.

Naiseus on osa teekkarituden kirjoa.
Miesenemmistöisyys ei suinkaan vielä edel-
lytä mitään naisten sortoa tai alistusta; joka
tapauksessa naistoiminnan motivaatio oli-
si paljossa muussakin. Sorretujen kapinaa
naistoiminta siis ei ole, vaan naiset pohtivat
sukupuoltaan, koska se on osa heitä. Aina
pohdinnalle vain ei ole ollut helppoa löytää
sopivaa tilaa. Monesti tila on löytynyt pien-
ten asioiden kautta: ystäväpiiristä, yhteisestä
hyppytunnin vietosta, jaetusta voimainpon-
nistelusta urheilun tai juhlan organisoiminn
merkeissä. Naisverkostoituminen monissa
muodoissaan on ollut naisille tärkeä eristy-
neisyyden ja poikkeuksellisuuden tunteen
poistajana. Se on auttanut vahvistamaan
omaa identiteettiä, johon sukupuolikin eit-
tämättä kuuluu. Se on myös auttanut ja-
kamaan naiskokemuksia ja siten tuomaan
sukupuolen merkitystä näkyväksi. Jakami-

nen puolestaan on lisännyt itsetuntoa ja -tuntemusta ja siten toiminut valtaistamisen, empowermentin, välineenä. *Rakkaat teekkari-siskot* -kirja on osa tätä samaa prosessia ja toivottavasti siinä hyödyllinen.

¹ Tekniikan Ylioppilas (1930–1937), Teekkari (1937–1965, loppuvaiheessa jakaantui Teekkari A:ksi ja Teekkari B:ksi), Teekkarikylän lehti Otahuuto (1956–2001), Nyytiset (1948–1962, 1970–2001; ilmestynyt myös osana Otahuutoa) sekä TKY:n ja Kauppakorkeakoulun ylioppilaskunnan yhteinen lehti Contactor (1954–1999).

² Näätänen 2000, 19–28.

³ Ks. Hassi 1987, Mellström 1999.

⁴ Kailo 2002.

⁵ Aittoniemi 2001.

⁶ Suominen-Kokkonen 1992, 30–31.

⁷ Kyselyvastaajien nimet on muutettu.

⁸ Vrt. Kailo 2002

⁹ Aittoniemi 2002.

¹⁰ Aittoniemi 2002.

¹¹ Hanski 1997, 114.

¹² Hanski 1997, 117.

¹³ Jallinoja 1983, 64–65.

¹⁴ ks. Aittoniemi 2001.

¹⁵ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 67, 92–94.

¹⁶ Törnqvist 2001, 68.

¹⁷ Hanski 1997, 214–219.

¹⁸ Lea Parviainen, haastattelu 10.11.2002.

¹⁹ ks. Jallinoja 1983.

²⁰ Salokangas 2002, 77–79.

²¹ Lagerspetz 1990, 115.

²² vrt. Aittoniemi 2001.

LÄHTEET:

Kirjallisuus:

AITTONIEMI, Eeva-Leena 2001, *Tyttönä teekkariyhteisössä. Naisopiskelijoiden kokemuksia ystävydestä, verkottumisesta sekä ryhmä- ja kiltatoiminnasta miesvaltaisessa opiskeluympäristössä*. Licensiaatintyö. Helsinki: Helsingin yliopisto, puheviestintä.

HANSKI, Jari 1997, *Polin suojiin me saavumme taas. Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta 125 vuotta*. Espoo: Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta.

HASSI, Satu 1987, *Käärme ja tiedon puu. Naisnäkökulmia tekniikkaan*. Porvoo: WSOY.

JALLINOJA, Riitta 1983, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallistaateellisen murroksen heijastajana*. Porvoo: WSOY.

KAILO, Kaarina 2002, *Sukupuoli, teknologia ja valta. Mies- ja naiskuvat Kalevalasta Ööpiseen*. Teoksessa Smeds, R. & Kauppinen, K. & Yrjänheikki, K. & Valtonen, A. (toim.), *Tieto ja tekniikka. Missä on nainen?* Helsinki: Tekniikan Akateemisten Liitto.

LAGERSPETZ, Olli 1990, *Kvinnor och män i teknikens värld. Kön och socialisation vid två åbofakulteter*. Åbo: Åbo Akademi.

MELLSTRÖM, Ulf 1999, *Män och deras maskiner*. Nora: Nya Doxa.

NÄÄTÄNEN, Marjatta 2000, *Matematiikka, naiset ja osaamisyhteiskunta*. Porvoo: WSOY.

SALOKANGAS, Tiina 2002, *Teknillinen korkeakoulu opiskeluympäristönä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

SUOMINEN-KOKKONEN, Renja 1992, *The fringe of a profession. Women as architects in Finland from the 1890s to the 1950s*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

TÖRNQVIST, Tiina 2001, *Sen täytyy olla maanmittari. Satavuotias mittariklubi*. Espoo: Maanmittarikillan tuki.

WUOLIO, Eija-Leena & JÄÄSKELÄINEN, Leena 1993, *Kyykkyn, ylös! 150 vuotta koululiikuntaa*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.

Arkistolähteet:

(Säilytyspaikka TKY:n arkisto)

Kyselyvastaukset P70P2 (Tuija), W90S17 (Henriika), W90TU6 (Sanna)

Teekkari 4-5/1945, 1/1954, Otahuuto 21/1983

Kirjallinen tiedonanto Leea Vikmanilta

Haastattelu Parviainen, Lea. Elimäki 10.11.2002.
Haastattelija Reetta Mäkelä.

Liisa-Maria Nitovuori on folkloristiikan jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa ja kirjoittaa väitöskirjaansa sukupuolen merkityksistä nuorisotyössä.